

**פרשת במדבר**  
**"האם מותר למנות את העם?"**

**עניין המניין בכלל:**

**במדבר (א:א-ב):**

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאַהֲד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מִצְרָיִם מִצְרַיִם לֵאמֹר:  
 שָׂאוּ אֵת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם:

**אברבנאל:**

באמרו שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם במספר שמות כל זכר לגולגלותם והוא בהפך מה שצוה תורה כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו לה'. ופרש"י (שמות ל"ב) כשתרצה לקבל סכום מנינה לדעת כמה הם אל תמנע לגולגלות וכו'. ואיך אם כן צוה כאן שימנע לגולגלות?

**רש"י:**

לגלגלתם - על ידי שקלים בקע לגלגלות:

**רמב"ן:**

וכאשר צוה למנות את ישראל יאמר "תפקדו אותם", לרמוז שלא יספרם רק שיתנו כופר נפשם מחצית השקל ובהם ישגיה וידע מספר העם.

**אברבנאל**

והנה רש"י (שם) להשמר מזה פירש לגולגלותם על ידי השקלים בקע לגולגלות אבל זה לא נזכר בכתוב ונזכר ההפך שאמר כל זכר לגולגלותם מורה שלא נמנו ע"י השקלים אלא לגולגלותם:

וכבר פירשתי בסדר כי תשא שלא היתה המצוה ההיא ממחצית השקל שיתנו בעת המנין מצוה לדורות שיעשו כן תמיד אלא עצה נכונה שכאשר ירצה למנות את העם מדעתו ורצונו שיעשה כן כדי שלא יהיה בהם נגף ויועילו בזה שיתנו כל העם כסף הבקע לגולגלות למלאכת המשכן לצורך האדנים כי לא רצה יתעלה לצוותם שיתנו בחיוב אותו כסף לפי שגזרה חכמתו שיהיה המשכן וכליו נעשים מהתרומה והנדבה לא ממה שיתנו בהכרח אם כן היה המנין ההוא מפני צורך הבקע. ולא הבקע להכרח המנין אם היה השם יתברך מצוה למנות כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. לכן עתה שהיה המנין הכרחי בעם צוה יתברך שיעשה אותו מבלי בקע ולא מדבר אחר מפחד המגפה כי שלוחי מצוה אינם נזוקים. והמצוה יתברך במצוה ההיא ישמרם מדבר הוות ועל זה נאמר שימנה את העם ולא יפחד מנצוצות העין הרע המזיקים בראש המנין. ושיהיה המנין למשפחותם לבית אבותם. רוצה לומר שיזכור כל אחד מהם משפחתו ושבתו ובית אביו ויזכור שמו. וזהו במספר שמות כל זכר לגולגלותם. והודיעו יתברך כי להיות המנין הזה במצותו אל יירא ואל יחת מדבר באפל יהלוך מקטב ישוד צהרים.

**שמואל ב (פרק כד):**

(ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב שֵׁר הַחֵיַל אֲשֶׁר אִתּוֹ שׁוּט נָא בְּכָל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד קָצֵר שִׁבְעֵי וַיִּקְהֵוּ אֵת הָעָם וַיִּדְעֵמִי אֵת מִסְפַּר הָעָם: (ג) וַיֹּאמֶר יוֹאָב אֶל הַמֶּלֶךְ נְיוֹסָף ה' אֱלוֹהֵינוּ אֵל הָעָם כְּהֵם וְכֵהם מִצָּה קְעָמִים וְעֵינֵי אֲדָנִי הַמֶּלֶךְ רְאוּת וְאֲדָנִי הַמֶּלֶךְ לְמָה חֲפִיז בְּדַבְּרֵי הַזֶּה: (ד) וַיִּחַזַּק דָּבַר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב וְעַל שָׂרֵי הַחֵיַל וַיֵּצֵא יוֹאָב וְשָׂרֵי הַחֵיַל לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לִפְקֹד אֵת הָעָם אֵת יִשְׂרָאֵל:  
 (ט) וַיִּתֵּן יוֹאָב אֵת מִסְפַּר מִפְּקֹד הָעָם אֶל הַמֶּלֶךְ וַתְּהִי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ חֵיַל שֶׁלֶף חֶרֶב וְאִישׁ יְהוּדָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ: (י) וַיָּבֶן לֵב דָּוִד אֹתוֹ אֶתְרֵי כֵן סָפַר אֵת הָעָם וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל ה' תִּטְּאֵתִי מֵאֲדָר אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְעַתָּה ה' הַעֲבֹר נָא אֵת עוֹן עַבְדְּךָ כִּי נִסְפַלְתִּי מֵאֲדָר:

**רמב"ן:**

ואמר בדוד מספר מפקד העם (ש"ב כד ט), כי ידע מספרם בפקידת הכופר, כי רחוק הוא אצלי שלא יזהר דוד במה שאמר הכתוב (שמות ל יב) ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם. ואם אולי טעה דוד, למה לא עשה יואב שקלים, והיה דבר המלך נתעב אצלו והוא אמר לו למה יבקש זאת אדני למה יהיה לאשמה לישראל (דהי"א כא ג), ולמה לא ימנם בשקלים שלא יחטא. אבל כפי דעתי היה הקצף עליו בעבור שמנאם שלא לצורך, כי לא היה יוצא למלחמה ולא עושה בהם דבר בעת ההיא, רק לשמה לבו שמלך על עם רב, והוא מאמר יואב (ש"ב כד ג) ויוסף ה' אלהיך אל העם כהם וכהם מאה פעמים ואדוני המלך למה חפץ בדבר הזה. וראיתי במדבר סיני רבה (ב יז), ר' אליעזר בשם ר' יוסי בן זמרא אמר, כל זמן שנמנו ישראל לצורך לא חסרו, שלא לצורך חסרו, איזה זמן נמנו לצורך בימי משה ובדגלים ובחלוק הארץ, שלא לצורך בימי דוד:

**אברבנאל:**

אומר אני עוד בזה, שלא היה (גדול) החטא מצד עצמו כי אם כפי החוטא ומעלתו... כי דוד שנטבעו היה שפל רוח, כמו שאמר (תהלים קלא, א): "ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני" והיה נשען באלוהיו, כמו שאמר (שם עא, א): "בך ה' חסיתי"; (שם שם, ז): "ה' מבטחי מנעורי", ואמר (שם קיח, ז): "טוב לחסות בה' מבטוח באדם", ומאשר שימש בשלימות גדול ודביקות נמרץ שבעים שנה ולבסוף נעשה גבה עינים ורחב לכב ויבטח ברוב עמו ויתהלל במתח שקר, כצוואתו את יואב שימנה את העם להתגאות בו על אויביו, לכן היה ראוי לעונש גדול.

**עניין המנין כאן:**

**רש"י:**

וידבר. במדבר סיני באחד לחדש - וגו' מתוך חיבתך לפניו מונה אותם כל שעה, כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים. כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן, ובאחד באייר מנאם:

**אור החיים:**

שאו את ראש וגו'. צריך לדעת מספר זה למה. ורש"י ז"ל הביא דברי המדרש שאמרו כי כשבא להשרות שכינתו בתוכם חזר למנותם ע"כ, וזה לא יספיק ליישוב הפשט, כי היה לו למנותם קודם חודש ניסן לא אחר כך, גם בהפלגת זמן חודש ימים, ונראה לי בהקדים לחקור זאת, כי במספר שאחר העגל שהוא מספר שבפרשת פקודי באו לכלל חשבון ו' מאות אלף וג' אלפים וה' מאות ונ' שיש במספר זה נוסף על מספר יוצאי מצרים שלשת אלפים וה' מאות וחמישים בהמשך זמן ששה חדשים הגם שכילה בהם העגל בג' מיני מיתות, מגפה, חרב בני לוי, השקאת אפר העגל, ובמספר שלפניו שהוא אחר ו' חדשים אחרים ממספר הב' רואני שלא הוסיפו על מספר הקודם לו אפילו אחד. והדבר כמעט זר למאוד שלא הוסיפו, שאיך יתכן שבהמשך זמן זה לא יבואו מהם לכלל עשרים, ומה גם שלא אירע להם חסרון ונוסף שהיו עסוקים במלאכת המשכן:

ויגדל הקושיא לפי מה שאמרו בפטיקתא (זוטרתא) וזה לשונם ויהיו כל הפקודים וגו' ולהלן הוא אומר בקע וגו' לשש מאות אלף וגו' למדנו שכל זמן שהיו ישראל עסוקין במלאכת המשכן לא חסרה מהם נפש אחת ע"כ. דבריהם ז"ל לפי הנראה רחוקים, שהלא אדרבא בהשכיל על דבר אנו רואים שחסרו יותר ממה שחסרו במעשה העגל הגם שלא היו עסוקים במלאכת המשכן:

אכן לפי מה שעלה בידנו שכל שבט לוי שוקלים שקלים (שקלים פ"א מ"ג) אין קושיא, כי במספר שבפרשת פקודי היו הלויים בכלל המספר אבל במספר שלפניו לא נכנסו הלויים, ומעתה הרי שהוסיפו כל מספר הלויים, ולזה אמר בסמוך למספר והלויים לא התפקדו בתוך בני ישראל, ולא היה צריך לומר שהגנו רואה שלא התפקדו במספר הקודם, והן אמת אם אמר הכתוב כאשר צוה ה' כמו שאמר הכתוב אחר פרשת

הדגלים הייתי אומר כי בא להשמיענו שקיימו מאמר ה' שצוה שלא יפקדו אותם, וממה שלא אמר אלא והלויים לא התפקדו בתוכם הרי זה מראה באצבע כי נתכוון לומר אל תתמה על המספר שהוא בשוה למספר הקודם בלא תוספת והלויים לא התפקדו והרי לפניך היתרון:

ופירוש דברי הפסיקתא יציין וזרח, כי מה שמצינו השבון עצום כזה ששוה במספר ב' לשלפנים זה יגיד כי הן הנה שהיו במספר הראשון ובששה חדשים שבין ב' המספרות לא נעדר מהם אחד והנוספין במספר מלאו חסרון מספר הלויים שהיו בכלל הראשון ולא בכלל מספר השני, ולזה נתחכם ה' לומר למשה לשאת את ראש בני ישראל ביום אחד לחודש הב' וגו' בכיוון שהיה זמן שהגיע המספר למספר הראשון לבד הלויים להעריך במה שאמר בפסיקתא שהמספר עצמו הא' היה כמספר הב' ולא מת א' ונכנס אחר במקומו, והטעם לצד שהיו עסוקים במלאכת המשכן על דרך (דברים ד') ואתם הדבקים בה' הימים כלכם, ונוכל לומר גם לדברי המדרש שהביא רש"י שכשכבא להשרות שכירתו בתוכם וכו' שכבר בזמן זה לטעם הנזכר:

### רשב"ם:

שאו את ראש כל עדת - לפי שמעתי צריכים ללכת לארץ ישראל ובני עשרים ראויים לצאת בצבא המלחמה שהרי בעשרים בחדש השני הזה נעלה הענן כדכת' בפרשת בהעלותך וכת' שם נוסעים אנהנו אל המקום וגו'. ולכך צוה הק' בתחילת חדש זה למנות:

### ספורנו:

שאו את ראש. לסדרם שיכנסו לארץ מיד איש על דגלו בלתי מלחמה אלא שיפנו האומות מפניה כמו שעשו קצתם כמו שהעיד באמרו כעזובת החורש והאמיר אשר עזבו מפני בני ישראל (ישעיהו יז, ט) אולי היו משפחות מהגרשעי שעליו אמרו ז"ל שעמד ופנה מאליו (ע"פ ויק"ר יז, ו) ובקלקול המרגלים הוסיפו השבע אומות להרע ארבעים שנה והוצרך להחרימם:

### פנים יפות:

פירש"י מתוך חיבתן לפניו מונה אותן כל שעה כשכבא להשרות שכירתו עליהם מנאם, הנה המנין השני היה צריך מפני שנפלו בעגל וגם מפני שבתשרי התחיל שנה אחרת ויש שלא היו בני עשרים ונעשו בני עשרים, אבל המנין השני שהיה בתשרי והשלישי שהיה באחד באייר ששניהם הם בשנה אחת כפירש"י בפרשת כי תשא [ל, טז] [למה היה] ושמעתי מאבי מורי הגאון ז"ל המנין שהיה בתשרי היו כל ישראל ביחד ולא נודע מספר כל שבט ושבט, אבל מנין השלישי היה כל שבט ושבט בפני עצמו, ואולי הטעם מפני שקודם שילוח מרגלים היו מוכנים ליכנס מיד לא"י, כדכתיב בריש פרשת דברים [א, ה] (ואומר אליכם בעת ההיא לאמר) [ראה נתתי לפניכם את הארץ] בואו ורשו את הארץ וגו', וכיון שא"י מתחלקת לשבטים היה צריך לידע מספר כל שבט ושבט כמו שהיה באמת במנין בתחילת כניסתן לא"י בפ' פנחס, ולפ"ז לאחר שמנו י"א שבטים ממילא נודע מספר שבט האחרון כיון שכבר ידעו כללות כל ישראל ומספר י"א שבטים, ממילא נודע מספר הנשאר מן הכלל, והיינו דכתיב בכל השבטים לבני יהודה ושבט האחרון שהוא שבט נפתלי כתוב סתם בני נפתלי בלא למ"ד, והיינו מפני שלא היה צריך למנותם כיון שידעו מספר י"א שבטים מן הכלל ממילא נודע מספר חלק י"ב שהוא הנשאר מן הכלל, לכך כתוב סתם בני נפתלי שממילא היה ידוע מספרם.

ואפשר עוד לומר כי המספר הזה שהיה לצורך חלוקת א"י שסברו שיכנסו לא"י מיד, כדכתיב בפ' דברים ואומר לכם בואו ורשו את הארץ היו כל השבטים נוגעים בדבר שלא יאמרו על מי שהוא פחות מבן עשרים שהוא בן עשרים, שהוא להרבות מגינם כדי להרבות חלוקתן כדכתיב [לקמן כו, נד] לרב תרבה וחלתו, וכמו שיבואר בפ' פנחס בפ' וידבר משה לאמר וגו' מבן עשרים שנה ומעלה, והיינו שהקרו עליהם אם הוא מבן עשרים שנה ומעלה, וכן היה בהליכתן במדבר סיני לירש מיד א"י, והיינו דכתיב שם [ד] כאשר צוה ה' את משה ובני ישראל היוצאים מארץ מצרים ע"ש, וכאן היה צריך חקירה יותר שלא יאמר מי שהוא יותר מבן עשרים, שהוא פחות מבן עשרים, כדי שיטול חלק בא"י שלא נחלקו אלא ליוצאי צבא, משא"כ בפ' פנחס לא היה צריך חקירה כי אותן שהיה יותר מששים כבר מתו במדבר, כדכתיב [לקמן כו, טד] ובאלה לא היה איש מפקודי וגו' לכך היה המנין הראשון שמנאם כל השבטים ביחד ולא כל שבט לבדו, וא"כ אין כאן נגיעה, ואה"כ מנה כל שבט לבדו בשביל החלוקה, והיינו דכתיב ויתילדו על משפחותם שביירו זמן הלידה של כל אחד ואחד:

## הרב יצחק קארו (דודו של השו"ע):

למה נסמכה פרשת מניין בני ישראל, פתחילת ספר "במדבר", לפרשת תמונה שבסוף ספר "ויקרא"? אלא הכתוב בא ללמדנו בסמיכות הפקשות כאן: מה הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעולמו ואין לו תמונה, שנאמר: "אין קדוש כה", כי אין בלתי" וגו' (שמואל א' כ', ב'); כך ישראל אין להם תמונה, כי הקדוש-ברוך-הוא לא ימירם לעולם באומה אחרת. הוא שאומר הכתוב במגילת שיר השירים

(כ', ט"ז): "דודי לי נאני לו" — אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל: אל תמירוני, כשם שאיני ממיר אתכם; שכן אתם קרויים "צאן", פכתוב בספר יחזקאל (ל"ד, ל"א): "צאן צאן מדעיתי" וגו'. וכשם שאין קמירים בצאן (= אין מחליפים בהמה שנקבעה למעשה בבהמה אחרת — ויקרא כ"ז, ל"ב-ל"ג), כך איני ממיר אתכם באומה אחרת.

## של"ה הקדוש:

כאן אנו רואים חשיבותם של ישראל, כל אחד הוא ראש, אישיות חשובה. ומאחר שאצילות מחייבת, צריך כל אחד מישראל לחוש רגש של אחריות יתרה על כל מעשיו, לפי שיכול להשפיע בין לרע ובין לטוב.

## תירושי הר"ם:

צוה הקב"ה למנות את בני ישראל, כי הדין הוא, דבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל". לא רצה השי"ת שבני ישראל יתבטלו ברוב בין האומות, לכן צוה למנותם ועשאם ל, דבר שבמנין" שאינו בטל. ואף שזה שדבר שבמנין לא בטל הוא רק מדרבנן, אבל מנין כזה שהתורה צותה עליו לא בטל אפילו מדאורייתא.

## אהבת שלום:

גופא בטר רישא גרירא, ולכן העיקר הוא נשיאת הראש לעבודתו יתב"ש, ואז האברים ושאר חלקי הגוף ממילא יהיו נמשכים אחריו.